İLKÖĞRETİM 4. VE 5. SINIFLARDA OKUYAN ÖĞRENCİLERİN SOSYAL BECERİLERİ VE OKUL UYUMU İLE DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ*

Prof. Dr. Ferda AYSAN
Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi , Eğitim Bilimleri Bölümü

Öğr. Gör. Aslı UZBAŞ
Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi , Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim 4. ve 5. Sınıf öğrencilerinin sosyal beceri ve okul uyumları ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemektir. Araştırma kapsamına 180 kız, 185 erkek olmak üzere toplam 365 öğrenci dahil edilmiştir. Öğrencilere ilişkin veriler, araştırmacı tarafından mevcut çalışma kapsamında geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan Walker-McConnell Sosyal Yeterlik ve Okul Uyum Ölçeği (WMC-SYOUÖ), Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği, araştırmacı tarafından geliştirilen sosyometri testi ve Kişisel Bilgi Formu ile elde edilmiştir. Verilerin analizinde açıklayıcı faktör analizi, Pearson Momentler Çarpımı korelasyonu, tek yönlü varyans analizi, Bonferroni testi, Dunnett C testi ve t-testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, öğrencilerin sosyal beceri ve okul uyumları ile depresyon puanları arasında negatif ve anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Çocukların sosyal beceri ve depresyon düzeylerinin bazı değişkenlere göre anlamlı olarak farklılaştığı ve akademik başarıları ile anlamlı olarak ilişkili olduğu bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler : İlköğretim, sosyal beceri, depresyon, okul uyumu.

* Bu araştırma, Aslı Uz Baş'ın Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne bağlı olarak hazırlamış olduğu "İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Okuyan Öğrencilerin Sosyal Becerileri ve Okul Uyumu ile Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı (2003) doktora tezinin özetidir.

SUMMARY

The Relationship Among Social Skills, School Adjustment, and The Level of Depression of The Elementary School Students in 4th and 5th grades.

The aim of the study is to investigate the relationship among social skills and school adjustment, and the level of depression of the elementary school students in 4th and 5th grades. The sample of the study consisted of 180 girls, 185 boys, totaling 365 students. Walker-McConnell Scale of Social Skills and School Adjustment, Children Depression Inventory, sociometric test and personal information form developed by the researcher were used in the study. The data were analyzed by using faktor analysis, Pearson Product Moment correlation, one way alaysis of variance, the test of Bonferroni, Dunnett C and t test. Some significant relations among the students' depression scores and school adjusment and social skills were found. The findings have shown that children's social skills and depression levels were differed according to some variables and that a significant relation between academic achievement and children's social skills and depression.

Key Words : Elementary school, social skill, depression, school adjustment.

Giriş

Bu çalışma çocukluk dönemine özgü başlıca iki çalışma alanı üzerine odaklanmaktadır. Bunlardan ilki çocukların sosyal becerileridir. Son yıllarda özellikle yurt dışında çocukların sosyal becerileri üzerine yapılan çalışmalarda önemli bir artış olduğu dikkat çekmektedir(Krasnor, 1997; Alpa-Bilbay, 1999; Spence, 2003). Çocukların sosyal becerilerine duyulan bu ilgi, gerek çocukların sosyal becerilerinin tanımlanması, gerekse sosyal beceri noksanlıklarının değerlendirilmesi ve uygun müdahale yaklaşımlarının sergilenmesi amacıyla yapılan pek çok araştırma ile desteklenmiştir (Elliot, Sheridan ve Gresham,1989; Sümer-Hatipoğlu, 1999).

Çocukların sosyal becerilerine duyulan bu ilginin bazı temel nedenleri olduğu söylenebilir. Bunlardan biri, erken çocukluk yaşamında gözlenen sosyal becerilerin, ilerideki yaşamın uyum düzeyiyle bağlantısının anlaşılmış olmasıdır. Rogers ve Ross (1986), çocukluk döneminde akran gruplarında gözlenen sosyal uyumun, yetişkinlikte gösterilen uyumun, hatta gelecekteki ruh sağlığı ve duygusal problemlerin kestiricisi olduğunu ifade etmektedir. Walker ve McConnell (1995), okul hayatlarında sosyal açıdan yetersiz olan çocukların, ileride yaşanabilecek antisosyal davranış, agresyon, okul uyumsuzluğu, akademik başarı problemleri gibi birtakım olumsuz sonuçlara dair risk taşıdıklarını belirtmiştir. Nitekim, çocukların sosyal becerilerine gösterilen ilginin önemli diğer bir nedeninin de akademik başarı üzerindeki etkisi olduğu söylenebilir. Campbell ve Spersitein'e (1994) göre, sosyal açıdan becerikli olan çocukların, akademik açıdan da daha başarılı olmalarının nedeni, üretici sosyal etkileşim için gerekli olan becerilerin birçoğunun aynı zamanda akademik görevler için de gerekli olmasıdır (akranlarıyla geçinmek, tartışmalara katılmak v.b.). Walker ve McConnell (1995), çocukların sosyal becerilerine duyulan ilginin nedenleri olarak yukarıda açıklanan etmenlere ilave olarak iki nedenden daha söz etmektedir. Bunlar ruh sağlığı alanında düzeltme yerine önleme işlevine verilen önemin artması ve özel eğitim alanındaki gelişmelerdir. Bacanlı (1999) ise, toplumsal yaşamın hızla değişmesini, özel eğitime muhtaç çocukların toplumsal yaşama kaynaştırılması amaçlı çalışmaların önem kazanmasını ve annelerin iş yaşamına girmesini çocukların sosyal becerilerine duyulan ilginin başlıca nedenleri olarak sıralamaktadır.

Sonuç olarak çocukların sosyal becerileri son yıllarda üzerinde oldukça durulan bir çalışma alanı olmuştur. Özellikle akademik başarı ile ilişkisinin kurulmasının, Türkiye'de bu alana gösterilen ilginin en önemli nedenlerinden biri olduğu söylenebilir. Bununla beraber, sosyal beceriler alanında Türkiye'de yapılan çalışmaların yurt dışında yapılan çalışmalarla karşılaştırıldığında yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Mevcut çalışmaların önemli bir kısmının da sosyal beceri

eğitimini konu aldığı düşünüldüğünde, özellikle sosyal becerilerin değerlendirilmesi ve böylelikle sosyal beceri noksanlıkları olan çocukların belirlenmesine yönelik çalışmalara gereksinim duyulduğu söylenebilir. Bu çalışmada hissedilen bu boşluğun doldurulmasına katkıda bulunulması amaçlamaktadır.

Araştırmada üzerinde durulan diğer çalışma alanı, çocukların sosyal becerileri ile ilişkisi araştırılacak olan çocukluk depresyonudur. Çocukluk döneminde depresyon, yetişkinlikte olduğu gibi bireyin farklı alanlardaki performansını etkileyen ve tedavi edilmediği taktirde çok önemli sorunlara yol açabilecek bir ruhsal bozukluktur. Çocukluk döneminde depresyonun etkilediği başlıca alanlardan biri çocukların akran ilişkileri ve sosyal etkileşimleridir. Depresyonda olan çocukların genellikle sosyal etkileşimlerden geri çekildikleri (Zimmerman, 1988; Stark,1990; Turner, Calhoun ve Adams,1992), akran etkileşimlerinden uzaklaştıkları (Hersen ve Last,1990), başkalarıyla etkileşimde bulunmaktan endişe duydukları ve sosyal etkinliklere katılmaktan kaçındıklarına (Quinn, 2002) işaret edilmektedir. Nitekim sosyal/davranışsal noksanlıkların çocukluk depresyonunun semptom çerçevesinin bir parçası olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, çocukluk döneminde gerek sosyal beceri noksanlıkları, gerekse depresyonun yaşamın ileri evrelerinde olumsuz sonuçlara yol açabilecek nitelikte olduğu görülmektedir. Bu bakımdan her iki alanda erken tanıya önem verilmesi ve gerekli müdahale yaklaşımlarının sergilenmesi, gelecek nesillere sağlıklı bireyler yetiştirmek bakımından yararlı olacaktır. Araştırmanın bu amaca katkıda bulunması umulmaktadır.

Araştırma kapsamında öncelikle öğrencilerin sosyal beceri ve okul uyumları ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. İkinci aşamada, öğrencilerin sosyal beceri ve okul uyumları ile depresyon düzeylerinin araştırmada ele alınan birtakım değişkenlere göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Bu değişkenler, sosyo-ekonomik düzey, sınıf düzeyi, cinsiyet, ebeveynin birliktelik durumu, yaşamlarını beraber sürdürdükleri kişiler ve kardeş sıralamasıdır. Son olarak öğrencilerin sosyal beceri, okul uyumu ve depresyon düzeyleri ile akademik başarı düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Yöntem

Örneklem

Çalışmanın örneklemini İzmir ilinde bulunan altı ayrı ilköğretim okulunun 4. ve 5. sınıflarında öğrenim gören 180'i kız, 185'i erkek toplam 365 öğrenci oluşturmaktadır. Okulların seçiminde sosyo-ekonomik düzeyin çeşitliliği esas alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada dört farklı veri toplama aracı kullanılmıştır. Veri toplama araçlarına dair bilgiler aşağıda verilmiştir.

Walker-McConnell Sosyal Yeterlik ve Okul Uyum Ölçeği (WMC-SYOUÖ)

Ölçek, genel anlamıyla sosyal yeterlik terimi altında sınıflandırılan iki temel uyum alanını ölçecek şekilde hazırlanmıştır. Bunlar uyuma yönelik sosyal davranış ve kişilerarası sosyal yeterliktir. Uyuma yönelik davranış, sınıf içindeki eğitim ortamında bağımsız olarak fonksiyonda bulunmak için gerekli becerilere işaret ederken, kişilerarası sosyal yeterlik, diğerleriyle uygun sosyal etkileşimler ve ilişkileri korumak için gerekli olan becerilere işaret etmektedir.

İlköğretim düzeyindeki öğrencilere yönelik olarak hazırlanan ölçeğin üç alt ölçeği bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla, akran ilişkilerinde duyarlık, empati, işbirliği, kendini kontrol ve sosyal açıdan olgunluk gibi öğretmenlerce oldukça değer verilen davranışları içeren öğretmen tercihli sosyal davranış; serbest oyun zamanlarındaki akran dinamiklerini ve sosyal ilişkilerini yöneten sosyal davranış biçimlerine ilişkin akran değerlerini yansıtan akran tercihli sosyal davranış ve eğitimsel ortamlara ilişkin doğal öğretmen beklentilerini yansıtan okula uyum davranışını içermektedir.

Ölçek 5 dereceli likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin uygulanması her bir öğrenci için ortalama 5-10 dakika almaktadır. Ölçeği dolduracak öğretmenlerin, sosyal becerilerini değerlendirmede temel olacak şekilde en az 6-8 hafta öğrencileri gözlem yaşantısına sahip olması gerekmektedir.

Ölçek 43 maddenin her birinin 1-5 arasında numaralandırılmasıyla puanlanmaktadır. Her bir alt ölçek için verilen puanlar ayrı ayrı toplanarak alt ölçek puanları hesaplanmaktadır. Üç alt ölçeğin puanlarının toplanmasıyla toplam puan elde edilmektedir.

Ölçeğin geçerliğini sınamak amacıyla oldukça kapsamlı araştırmalar yapılmıştır. Bunlardan ilki kapsam geçerliği ile ilgili olanlardır. Başlangıç aşamasında ölçeğe 100 madde dahil edilmiştir. Söz konusu 100 maddenin her biri, ifadelerin netliği, gereksiz tekrar, kapsamın sosyal yeterlik ve okul uyumuna uygunluğu ile öğretmen ve akranla ilişkili uyum alanlarının yeterli örneklenip örneklenmemesi ölçütlerine göre gözden geçirilmiştir. Bu süreçte, bir grup madde yeniden yazılmış ve/veya listeden çıkarılmıştır. Birçok yeni madde, başlangıçtaki madde havuzunda bulunmayan anahtar sosyal becerileri temsil ettiği için eklenmiştir. 83 maddelik bir örnek test havuzu oluşturulmuştur. Bu havuz aracın ilk deneme versiyonu olmuştur. Temel bileşenler (principal component) ve varimaks (varimax) dönüştürmesi olmak üzere iki ayrı faktör analizi uygulanmıştır. Temel bileşenler analizine göre, varyansın % 79'unu açıkladığı ilk üç faktörün sırasıyla % 48, % 11,7 ve % 5,1 varyansa sahip olduğu belirlenmiştir.

İkinci faktör analizi olan varimaks dönüştürmesi, elde edilen üç faktörün belirginleştirilmesi için düzenlenmiştir. Varimaks dönüştürmeli faktör analizinde, yüksek olan değerlerle ilişkili 51 orjinal madde analiz edilmiştir. 1'in altında farklılığı olan 8 madde elenmiş ve ileriki analizler için 43 madde kalmıştır. Son madde ayırma prosedürü, sırasıyla 16, 17 ve 10 maddeyi içeren üç alt ölçekle sonuçlanmıştır (Walker ve McConnell,1995).

Ölçeğin madde geçerliğine ilişkin madde-toplam korelasyonlarına bakılmış ve korelasyon değeri .30'un altında olan hiçbir madde ölçeğin son biçimine dahil edilmemiştir.

Ölçeğin ayırt edici geçerliğini belirlemek üzere, duygusal bozukluğu olan çocuklarla normal çocukları ayırt etme düzeyine bakılmış ve ölçeğin iki grup üyelerini doğru olarak yordama oranı toplam puan ve üç alt ölçek puanı için sırasıyla, % 80,68, % 77,27, % 69,32 ve % 64,77 olarak bulunmuştur. Diğer bir çalışma, antisosyal davranışa dair risk taşıyan öğrencileri normal çocuklardan ayırt etmek amacıyla yapılmıştır. İki ayrı dönemde yapılan ölçümlerden güz ölçümlerinde ölçeğin 43 maddesi, iki gruptaki kişileri % 97,50 oranında, bahar ölçümlerinde ise % 100 oranında doğru olarak sınıflandırmıştır. Son olarak, ölçeğin sosyometrik statü gruplarına giren öğrencileri doğru olarak sınıflandırma yeteneğine bakılmıştır. 2. ve 4. sınıf öğrencileri ile yürütülen çalışmada, erkek ve kız öğrenciler için sırasıyla şu değerler elde edilmiştir: % 46,03, % 43,66, % 35,59 ve % 44,19 (Walker ve McConnell,1995).

Ölçeğin eş zamanlı geçerlik çalışması kapsamında, öğretmenler ve ebeveynlerce yapılan Walker Problem Davranışı Tanımlama Listesi ölçümleri ölçeğin korelasyonlarına bakılmıştır. İki grup ölçüm arasındaki eş zamanlı geçerlik katsayıları, öğretmen ölçümleri için alt ölçek puanları ve toplam ölçek puanı açısından sırasıyla -,80, -,86, -,76, -,88 olarak bulunmuştur. Ebeveyn ölçümleri açısından değerler, aynı sıra ile, -,69, -,79, -,82 ve -,82 olarak bulunmuştur (Walker ve McConnell,1995).

Ölçeğin yordayıcı geçerliğini sınamak amacıyla 200 erkek öğrenci ve onların aileleri ile bir çalışma yürütülmüştür. Ölçeğin akran tercihli alt ölçeği çocuklara 10 yaşında uygulanmıştır. Yapılan uzun dönemli çalışmada, ölçeğin 14 yaşa kadar $p<.001$ anlamlılık düzeyinde yordayıcılığı bulunmuştur (Walker ve McConnell,1995).

Sonuç olarak, ölçek sosyal becerilerle ilişkili birçok farklı değişkene karşı oldukça duyarlıdır. Bu göstermektedir ki, sosyal beceri ve sosyal yeterlik bakımından farklılık gösteren öğrenci popülasyonlarını ayırt etmede oldukça güçlü bir duyarlılığa sahip olduğu düşünülmektedir.

Ölçeğin güvenirliği, test-tekrar test, içsel tutarlık ve öğretmenlerin ölçüm puanlarının korelasyonlarının hesaplanması yöntemleriyle araştırılmıştır. Test-tekrar test güvenirliği ile ilgili olarak 323 kız ve erkek öğrenci ile yürütülen çalışmada 3 haftalık bir ara ile yapılan ölçümler arasında elde edilen korelasyon katsayıları üç alt ölçek için sırasıyla r=.90, r=.88 ve r=.92 olarak bulunmuştur (p<.001). Ölçeğin içsel tutarlığı ile ilgili olarak 1812 kişilik norm grubu üzerinde bir çalışma yürütülmüştür. Elde edilen Cronbach alfa katsayıları toplam ölçek ve alt ölçekler için sırasıyla r=.97, r=.96, r=.95 ve r=.96 olarak hesaplanmıştır. Son olarak ölçeğin ölçücüler arası güvenirliğini araştırmak için öğretmenler ve onların yardımcıları ile bir çalışma yapılmıştır. İki ayrı ölçücünün puanları arasındaki korelasyonlar alt ölçekler için r=.73, r=.63 ve r=.83, toplam ölçek puanı için r=.77 olarak bulunmuştur (p<.05) (Walker ve McConnell,1995).

WMC-SYOUÖ'nün Türkiye'deki Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Ölçeğin geçerlik çalışması mevcut çalışma kapsamında araştırmacı tarafından yapılmıştır. Ölçeğin kapsam geçerliği için uzman kanısına başvurulmuştur. İngilizce'den Türkçe'ye çevirisi araştırmacı tarafından yapılan ölçek, orjinal formuyla beraber her iki dile hakim ikisi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı öğretim üyesi, ikisi psikolojik danışman dördü İngilizce öğretmeni toplam sekiz eğitimciye verilmiştir. Dil geçerliği ile ilgili olarak tüm uzmanların yaptıkları düzeltmeleri dikkate almak suretiyle; kapsam geçerliği ile ilgili olarak ise alandan gelen uzmanların ölçek maddelerinin çocukların sosyal beceri ve okul uyumlarını ölçmeye uygunluğuna dair görüş birliğine varmaları sonucunda ölçeğe son şekli verilmiştir.

Yapı geçerliği kapsamında ölçek maddelerine ilişkin faktör analizi yapılmıştır. İlk temel bileşenler analizine göre, toplam varyansın % 71'ini açıklayan beş faktör elde edilmiştir. Sonrasında ölçeğin orijinal faktör yapısı dikkate alınarak, ikinci faktör analizi işlemiyle faktör sayısı toplam varyansın % 65'ini açıklayan üç faktöre indirgenmiştir. Buna göre I., II. Ve III. Faktör sırasıyla 15, 17 ve 11 maddeyi içermiştir. Yapılan faktör analizi sonuçları, ölçeğin orijinal faktör yapısı ile karşılaştırılmış ve alt ölçeklere giren maddeler açısından önemli ölçüde örtüşme sağladığı görülmüştür. Ancak, orijinal ölçeğin faktör analizi sonuçlarının geniş çaptaki örneklemler üzerinde yapılan çalışmalara dayanması ve diğer taraftan alt ölçeklere dahil edilen madde içeriklerinin anlamlı bir başlık altında toplanması dikkate alınarak, orijinal ölçeğin alt boyutlarının esas alınmasına karar verilmiştir.

Ölçeğin madde-toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Buna göre, toplam ölçek için elde edilen korelasyon değerlerinin .32 ve .82 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçeğin yapı geçerliği ile ilgili olarak, ölçeğin alt ölçek puanları ve toplam ölçek puanı arasındaki korelasyonlara bakılmış ve sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir. Tablo

1'de görüldüğü gibi, ölçeğin toplam ve alt ölçek puanları birbirleriyle anlamlı ve yüksek düzeyde ilişkili bulunmuştur (p<.01).

Ölçeğin ayırt edici geçerlik çalışması kapsamında, WMC-SYOUÖ'nün toplam ve alt ölçek puanlarının akran değerlendirmelerine dayalı, popüler, reddedilen, ihmal edilen, tartışmalı ve ortalama olarak sınıflandırılan sosyometrik statü gruplarını ayırt etme düzeyine bakılmıştır. Sonuçlar Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2'de verilen tek yönlü varyans analizi sonuçları, öğrencilerin WMC-SYOUÖ'nün toplam ve alt ölçek puanlarının, sosyometrik statülere göre anlamlı olarak farklılaştığını (p<.001) göstermiştir. Sosyometrik statüler arası farklılıkların kaynağını bulmak amacıyla yapılan Bonferroni ve Dunnett C analizleri sonucu, , 1. Alt Ölçek için popüler statünün puanlarının (X=68.52), ortalama (X=62.24), reddedilen (X=52.04), ihmal edilen (X=63.15) ve tartışmalı (X=57.75) statü puanlarından ; 2.Alt Ölçek için, popüler statünün puanlarının (X=75.70), ortalama (X=66.43), reddedilen (X=54.49) ve ihmal edilen (X=64.35) statülerden ; 3. Alt Ölçek için, popüler statünün puanlarının (X=46.50), ortalama (X=38.77), reddedilen (X=29.73) ve ihmal edilen (X=39.10) statülerden ve son olarak toplam ölçek puanı için, popüler statünün puanlarının (X=190.73), ortalama (X=167.44), reddedilen (X=136.27) ve ihmal edilen (X=166.50) statü puanlarından anlamlı ölçüde daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin güvenirliği, test-tekrar test ve iç tutarlık yöntemleri ile değerlendirilmiştir. Buna göre, ilki 365 öğrenci üzerinde yapılan uygulamanın ikincisi dört haftalık bir aradan sonra 201 öğrenci ile yapılmış ve ölçeğin Pearson Momentler Çarpımı korelasyonu toplam ve alt ölçekler için sırasıyla r=.85, r=.80, r=.85 ve r=.87 olarak bulunmuştur (p<.001). Ölçeğin Cronbach Alfa yöntemine göre hesaplanan iç tutarlık katsayıları toplam ve alt ölçekler için sırasıyla .97, .93, .94 ve .96 olarak bulunmuştur.

Böylelikle, yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına dayanarak, WMC-SYOUÖ'nün Türkiye'de ilköğretim 4. ve 5. sınıf düzeyindeki öğrencilerin sosyal beceri ve okul uyumu düzeylerini geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçebildiği sonucuna varılmıştır.

Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği

Kovacs (1985) tarafından okul çağındaki çocuklar ve ergenler için geliştirilen ölçek 27 maddeli ve semptom yönelimli bir kendini anlatma ölçeğidir. Araç esas olarak depresyonun şiddetini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçeğin her bir maddesi üç seçeneği içermekte ve çocuktan, içinde bulunulan gün dahil son iki haftayı esas alarak kendisine en uygun olan seçeneği seçmesi istenmektedir. Her madde, depresyona yönelik bir semptom olarak, şiddetine göre 0, 1 ya da 2 değerini taşımakta ve çocuğun toplam puanı, seçtiği seçeneklerin puan değerlerinin

toplanmasından elde edilmektedir. Puanın yükselmesi, depresyonun şiddetinin artmasını gösterirken, depresyona yönelik kesim puanı olarak 19 önerilmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması Kovacs (1985) tarafından yapılmıştır. Test-tekrar test yöntemi ile elde edilen güvenirlik katsayısı r=.82 olarak bulunmuştur (p<.0001). Anksiyete ölçeği ile r=.65 p<.0001 ve benlik saygısı ölçeği ile r=.59 p<.0001 düzeyinde geçerlik katsayıları elde edilmiştir.

Ölçeğin Türkiye'deki geçerlik ve güvenirlik çalışması Öy (1990) tarafından yapılmıştır.Ölçeğin güvenirliğini göstermek için 380 öğrenciye bir hafta ara ile iki kez uygulanmış ve Pearson Momentler çarpımı korelasyonu r=.80 p<.001 bulunmuştur. Ölçeğin geçerliğini göstermek için 59 öğrenci ile depresyona yönelik ruhsal görüşme yapılmış ve Çocukluk Depresyonu Derecelendirme Ölçeği uygulanmıştır. Sonuçta, majör depresyon ve depresif belirtileri olan öğrenciler için ölçeğin duyarlılığı % 60(n=6), özgüllüğü % 95.92 (n=47), yalancı negatiflerin oranı % 40 (n=4), yalancı pozitiflerin oranı % 4.08 (n=2) ve tüm doğruluk oranı % 89.83 (n=53) olmuştur. Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği ve Çocukluk Depresyonu Derecelendirme Ölçeği toplam puanlarının Pearson Momentler Çarpımı korelasyonu r=.61 p<.001 bulunmuştur.

Sosyometri Testi

Öğrencilerin sosyometrik statülerini belirlemek amacıyla akran isimlendirmelerine dayalı sosyometri tekniği uygulanmıştır. Öğrencilerden 'birlikte ders çalışmak' ölçütüne göre en çok ve en az tercih ettikleri üç sınıf arkadaşlarının isimlerini ilgili form üzerine yazmaları istenmiştir. Sosyometrik statülerin oluşumumda Coie ve Dodge'nin (1983) standart puan yaklaşımı esas alınmıştır. İki sosyometrik boyuta (En çok ve En az) dayalı sınıflandırma sonucunda öğrenciler popüler, reddedilen, ihmal edilen, tartışmalı ve ortalama olmak üzere beş sosyometrik statüye dahil edilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan form, öğrencinin okulu, sınıfı, cinsiyeti, kardeş sıralaması, akademik başarı durumu ile ebeveynin birliktelik durumu gibi bağımsız değişkenlere ilişkin veri sağlamak amacıyla kullanılmıştır..

Verilerin Toplanması

Araştırmaya ait veriler 2000-2001 yılının ikinci döneminde toplanmıştır. Öğrencilere yönelik uygulamalar ortalama bir ders saati sürmüş ve araştırmacının kendisi tarafından yürütülmüştür. Öğretmenler doldurdukları formları yaklaşık bir haftalık süre içerisinde araştırıcıya iade etmişlerdir.

Verilerin Çözümü

Araştırmaya ilişkin verilerin istatistiksel analizi SPSS For Windows 10.00 paket programını kullanmak suretiyle, açıklayıcı faktör analizi, Pearson Momentler

Çarpımı korelasyonu, tek yönlü varyans analizi, t testi, Bonferroni testi ve Dunnett C testi kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular

Öğrencilerin sosyal beceri ve okul uyumları ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan Pearson Momentler Çarpımı korelasyon analizi sonuçları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3'de görüldüğü gibi, analiz sonuçları, öğrencilerin WMC-SYOUÖ toplam ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlar ile Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir (p<.01).

Araştırmada ele alınan bağımsız değişkenlerden ilki olan sosyo-ekonomik düzey değişkeni ile ilgili olarak yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları, öğrencilerin depresyon puanlarının sosyo-ekonomik düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaştığını göstermiştir (F(2,364)=21.863 ; p<.001). Farkın kaynağını anlamak üzere yapılan Bonferroni testi sonuçlarına göre, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin depresyon puan ortalamaları (X=13.28), sosyo-ekonomik düzeyi orta (X=10.01) ve yüksek (X=7.98) öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksektir. Diğer taraftan, öğrencilerin WMC-SYOUÖ toplam puanları [F(364,2)=8.368 ; p<.001]ve alt ölçek puanlarının da [F(2,364)=9.537 ; p<.001, F(2,364)=7.552 ; p<.01 ve F(2,364)=4.744 ; p<.01] sosyo-ekonomik düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Bonferroni testi sonuçları, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan öğrencilerin WMC-SYOUÖ'nün öğretmen tercihli sosyal davranışı ölçen birinci alt ölçeği, akran tercihli sosyal davranışı ölçen ikinci alt ölçeği ve toplam ölçek puanlarının , sosyo-ekonomik düzeyi orta ve düşük olan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Sınıf düzeyi değişkeni ile ilgili bulgular, 4. ve 5. sınıf düzeyindeki öğrencilerin Çocuklar için Depresyon Ölçeği ve WMC-SYOUÖ toplam ve alt ölçeklerinden almış oldukları puanlar arasındaki farklılıklarının istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermiştir (p> .05)

Cinsiyet değişkenine dair bulgular, öğrencilerin sosyal beceri ve okul uyumlarının cinsiyetlerine göre anlamlı olarak farklılaştığını ortaya koyarken, kız öğrencilerin WMC-SYOUÖ toplam (t=3.841, p<.001) ve birinci,ikinci ve üçüncü alt ölçeklerinden (t=4.298, p<.001; t=2.801,p<.01; t=3.532, p<.001), erkek öğrencilere göre anlamlı olarak daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür.

Ebeveynin birliktelik durumuna dair bulgular, öğrencilerin WMC-SYOUÖ'nün akran tercihli sosyal davranışı ölçen ikinci (t=.258, p<.05) ve okula uyum davranışını ölçen üçüncü (t=.055, p<.05) alt ölçek puanı ile toplam ölçek puanının (t=.291, p<.05), ebeveynin birliktelik durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığını,

ebeveyni boşanmış olan öğrencilerin, ebeveyni evli olanlara göre ölçekten daha düşük puan aldıklarını ortaya koymuştur.

Kardeş sıralamasına ilişkin veriler, öğrencilerin depresyon düzeylerinin kardeş sıralamasına göre anlamlı olarak farklılaştığını [F(362,3) =7.260 ; p< .001]gösterirken, Bonferroni testi sonuçları, tek çocukların depresyon düzeylerinin diğer çocuklara göre anlamlı olarak daha düşük olduğunu göstermiştir. Öğrencilerin sosyal becerileri ile ilgili olarak da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Öğrencilerin WMC-SYOUÖ toplam ölçek puanlarının kardeş sıralamasına göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür [F(362,3) =4.252 ; p< .01]. Yapılan ileri analizler, ortanca çocukların WMC-SYOUÖ'nün 1. ve 3. alt ölçekleri ile toplam ölçek puanlarının diğer çocuklardan (p<.01, p<.01) , 2. alt ölçek puanlarına göre ise en büyük kardeşler ve tek çocuklardan daha düşük olduğunu (p<.05) göstermiştir.

Öğrencilerin akademik başarı düzeyleri ile ilişkili bulgular, öğrencilerin akademik başarıları ile depresyon düzeyleri arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (p<.01). Öğrencilerin depresyon puanları ile Türkçe,Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine ait dönem sonu notları arasındaki korelasyon değerleri sırasıyla r=-.399, r=-.399, r=-.340 ve r=-.402'dir. Diğer taraftan öğrencilerin sosyal beceri ve okul uyumları ile akademik başarıları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (p<.01). WMC-SYOUÖ'nün toplam ölçek puanları ile dönem notları arasındaki korelasyon değerleri r=.508, r=.475, r=.477 ve r=.488 olarak bulunmuştur.

Tartışma

İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencileri ile yürütülen çalışmanın sonuçları, öğrencilerin depresyon düzeyleri ile sosyal beceri ve okul uyumları arasında negatif ve anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu, literatürde çocukluk depresyonu ile sosyal beceri noksanlıklarının ilişkili olduğuna dair görüşü destekler niteliktedir. Maag ve Forness (1991), depresyonla ilişkili olduğu görülen başlıca problem alanlarından birinin sosyal beceri noksanlıkları olduğunu bildirmektedir. Çocukluk depresyonunun özellikleri arasında, yazarlar, sosyal geri çekilme (Stark, 1990 ; Turner ve ark.,1992 ; Zimmerman, 1988), başkalarıyla etkileşimde bulunmaktan endişe duyma (Quinn, 2002) gibi özelliklere değinmektedirler. Konu ile ilgili yapılan araştırmaların da benzer sonuçları verdiği görülmektedir. Wierzbicki ve McCabe (1988), ortalama 10 yaş grubu çocuklardaki depresif semptom yapısının, onların sosyal becerilerine dair ebeveyn ve kendi ölçümleri ile anlamlı olarak ilişkili olduğunu bildirmektedir. Walker ve McConnell (1995), ilköğretim ikinci kademe ile yapılan bir çalışmada, WMC-SYOUÖ'nün akran tercihli sosyal davranış alt ölçeği ile depresyon puanı arasında kız öğrenciler için anlamlı sonuçlar verdiğini bildirmektedir. Araştırmadan elde edilen bu bulgu, sosyal beceriler ve okul uyumu bakımından sorunu olan öğrencilerin çocukluk

depresyonuna dair risk taşıdıklarını ya da tersi şekilde depresif çocukların sosyal beceri noksanlıklarına dair risk taşıdıklarını ima etmektedir.

Araştırmada ele alınan bağımsız değişkenlere dair elde edilen bulgular, düşük sosyo-ekonomik düzeyin gerek çocukluk depresyonu ve gerekse sosyal beceriler açısından bir risk faktörü olduğunu göstermektedir. Çocukluk depresyonu ile düşük sosyo-ekonomik düzey arsındaki ilişkiye dair elde edilen bulgunun konu ile ilgili olarak yapılan diğer araştırma bulguları ile parelellik gösterdiği görülmektedir. Öy (1990) ortalama 12 yaş grubu, Uz Baş (1998) ise 10-11 yaş grubu çocuklarla yaptıkları çalışmalarında düşük sosyo-ekonomik düzeyin çocukluk depresyonu için bir risk faktörü olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Diğer taraftan literatürde sosyal becerilerin sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre araştırılmasının pek yaygın olmadığı görülmektedir. Bu bakımdan konunun daha iyi anlaşılması bakımından bu konuda yapılacak yeni araştırmalara gereksinim olduğu söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, öğrencilerin sosyal beceri ve okul uyumlarının cinsiyetlerine göre anlamlı olarak farklılaştığını ortaya koymuştur. Kız öğrencilerin WMC-SYOUÖ'nün tüm alt ölçekleri ile toplam ölçeğinden erkek öğrencilere göre daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir. Benzer şekilde, Alpa-Bilbay (1999), ilköğretim 4. sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmasında Sosyal Beceri Bilgisi testlerinden kızların erkeklere göre daha yüksek puanlar aldığını bulmuştur.

Ebeveynin birliktelik durumu ile ilgili elde edilen sonuçlar anne ve babası boşanmış olan öğrencilerin WMC-SYOUÖ'nün akran tercihli sosyal davranış, okula uyum davranışı ve toplam ölçeklerinden diğerlerine göre anlamlı olarak daha düşük puan aldıklarını ortaya koymuştur. Araştırmadan elde edilen bu bulgu beklenen bir bulgu olarak değerlendirilmekle beraber, bu konuda yapılan araştırma bulgularına rastlanmamıştır. Bu bakımdan çocukluk döneminde sosyal becerilerin ailevi özellikler açısından değerlendirileceği ileriki çalışmalara gereksinim olduğu söylenebilir. Öğrencilerin depresyon puanlarının ise ebeveynin birliktelik durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur. Bu bulgunun mevcut araştırma sonuçları ile desteklenmediği söylenebilir. Stark (1990), depresyonla bağlantılı başlıca yaşam olayları arasında bir ebeveynin ölümünün ve ebeveynlerin ayrılığının olduğunu belirtmiştir. Daha büyük örneklemler üzerinde yapılacak çalışmaların ailevi özellikleri sınamak bakımından yararlı olacağı söylenebilir.

Öğrencilerin depresyon düzeyleri ile sosyal beceri ve okul uyumları üzerinde etkili olduğu görülen bir diğer değişken öğrencilerin kardeş sıralaması olmuştur. Araştırma sonuçları tek çocukların hem sosyal beceriler hem de depresyon alanında kardeşi olan çocuklara göre daha avantajlı olduğunu göstermiştir. Ortanca çocukların ise sosyal becerilerinin daha düşük ve depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak araştırmadan elde edilen bu bulgu da konu ile ilgili yapılan çalışmaların olmaması nedeni ile desteklenmemektedir. Bu

bakımdan konu ile ilgili yapılacak ileriki çalışmaların daha net bir tablo ortaya koymak bakımından gerekli olduğu düşünülmektedir.

Son olarak akademik başarı düzeyi değişkenine göre yapılan Pearson Momentler Çarpımı korelasyon analizi, öğrencilerin akademik başarıları ile depresyon düzeyleri arasında negatif ve anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Bu durumda öğrencilerin depresyon düzeyleri arttıkça akademik başarılarının düştüğü söylenebilir ya da bunun tersini söylemek de mümkündür. Konu ile ilgili yayınlarda da depresyon ve akademik başarı ilişkisine değinilmektedir (Hersen ve Last, 1990 ; Quinn, 2002 ; Stark, 1990 ; Lefkowitz ve Tesiny, 1985). Bunun yanında öğrencilerin akademik başarıları ile sosyal beceri ve okul uyumları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular literatürde vurgulanan akademik başarı ve sosyal beceri ilişkisine parelellik göstermektedir. Walker ve McConnell (1995), okul hayatlarında sosyal açıdan yetersiz olan çocukların, ileride yaşanabilecek antisosyal davranış, agresyon, okul uyumsuzluğu, akademik başarı problemleri gibi birtakım olumsuz sonuçlara dair risk taşıdıklarını belirtmiştir. Campbell ve Spersitein (1994), sosyal açıdan becerikli olan çocukların, üretici sosyal etkileşim için gerekli olan becerilerinin birçoğunun aynı zamanda akademik görevler için de gerekli olduğunu bildirmiştir. Goleman (2002), sosyal becerileri zayıf olan çocuğun, gerek başka bir çocuğun gerekse öğretmenin davranışlarını yanlış değerlendirdiğini ve yanlış tepkiler verdiğini, sonuçta ortaya çıkan kaygı ve şaşkınlığın çocuğun etkili bir şekilde öğrenme yeteneğine müdahale edebildiğini bildirmektedir.

Sonuç olarak, araştırmadan elde edilen bulgular, çocukluk döneminde sosyal becerilerin gerek çocukların depresyon düzeyleri, gerekse akademik başarıları ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan yeterli sosyal becerilere sahip olmayan çocukların yaşamın farlı alanlarında sorunlar yaşamak konusunda risk altında oldukları söylenebilir.Diğer bir ifadeyle çocukların sosyal becerilerini geliştirmenin onları depresyon ve akademik başarısızlık gibi olumsuz sonuçlara dair koruyucu olacağı söylenebilir. Bu sonuçlara dayanarak, erken yaşlarda yapılacak önleyici çalışmaların daha etkili olacağı görüşünden yola çıkarak, özellikle ilköğretim okullarında çalışan psikolojik danışmanların (a) çocukların sosyal becerileri alanında kendilerini geliştirmeleri (öğretmen ve akranlarca değer verilen yaşa özgü sosyal becerileri tanımak, sosyal beceri noksanlıklarının yol açabileceği sorunların farkında olmak vb.) (b) sosyal beceri noksanlığı olan çocukları belirlemeleri, bu aşamada yararlanabilecekleri gözlem ve sosyometrik ölçümler gibi yöntemler yanında, geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmış olan sosyal beceri ölçeklerini kullanmaları, (c) sosyal beceri eğitimi programlarını etkili olarak uygulamaları ve sonuçlarını izlemeleri ; sınıf öğretmenlerinin de çocukların sosyal becerilerinin gelişimine önem vererek bu konuda okul psikolojik danışmanları ile işbirliği yapmaları önerilmektedir.

Kaynaklar

Alpa-Bilbay,A.(1999).*Effectiveness of A Social Skills Training Program to Enhance The Peer Relations of Low Accepted Fourth Grade Children*, Unpublished Master'sThesis, İstanbul : Boğaziçi University.

Bacanlı,H.(1999). *Sosyal Beceri Eğitimi*. Ankara : Nobel Yayın Dağıtım.

Campbell,P.; Spersitein,G,N.(1994). *Improving Social Competence*, Massachusetts : Allyn and Bacon.

Coie,J.,D; Dodge,K.,A. (1983). Continuities and Changes In Children's Social Status : A Five Year Longitudinal Study , *Merrill-Palmer Quarterly*, 29, 3, 269-281.

Elliot, S., N. ; Sheridan, S., M. ; Gresham, F., M. (1989). Assessing And Treating Social Skills Deficits : A Case of Study for The Scientist-Practitioner, *Journal of School Psychology*, 27, 2, 197-222.

Goleman, D. (2002). *Duygusal Zeka : Neden IQ'dan Daha Önemlidir ?*, Çev. Banu Seçkin Yüksel, İstanbul : Varlık Yayınları.

Hersen,M. ; Last,C. (1990). *Handbook of Child And Adult Psychopathology : A LongitudinalPrespective*, U.S.A:Pergamon Press.

Kovacs, M. (1985). The Children's Depression Inventory (CDI), *Psychopharmacology Bulletin*, 21, 995-998.

Krasnor, L., R.(1997). The Nature of Social Competence : A Theoretical Review, *Social Development*, 6, 1, 111.

Lefkowitz,M.M ; Tesiny, E.P. (1985). Depression in Children : Prevalence and Correlates, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53, 647-656.

Maag, J.W.; Forness, S.R. (1991). Depression in Children and Adolescents : Identification, Assessment and Treatment*, Focus on Exceptional Children*, 24,1,1-19.

Öy, B. (1991). *Çocukluk Depresyonu Derecelendirme Ölçeği'nin Öğrenciler ve Çocuk Ruh Sağlığı Kliniği'ne Başvuran Çocuklarda Uygulanması*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara : Hacettepe Üniversitesi, Psikiyatri A.B.D.

Quinn.B. (2002). *Depresyon El Kitabı*, Çev. Ayşe Esen Danacı, Ankara : HYB.

Rogers, D., L. ; Ross, D., D. (1986). Encouraging Positive Social Interaction Among Young Children, *Young Children*, 41, 3, 12-17.

Spence,S., H. (2003). Social Skills Training with Children and Young People : Theory, Evidence and Practice, *Child and Adolescent Mental Health*, 8, 2, 84

Stark,K. (1990). *Childhood Depression : School-Based Intervention*, New York : The Guildford Press.

Sümer-Hatipoğlu, Z. (1999). *The Effect of Social Skills Training on Perceived Dimensions of Social Skills and Sociometric Status of Primary School Students*, Unpublished Doctoral Dissertation, Ankara : Middle East Technical University,

Turner,S.M.; Calhoun,K.S.; Adams,H.E. (1992). *Handbook of Clinical Behavior Therapy*, U.S.A. : John Wiley and Sosilnc.

Uz-Baş, A. (1998). *Çocukların Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışlarının Depresyon Düzeylerine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir : Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitimde Psikolojik Hizmetler A.B.D.

Walker,H.M. ; McConnell,S.R. (1995). *Walker-McConnell Scale of Social Competence and School Adjustment : Elementary Version*, London : Singular Publishing Group.

Wierzbick, M ; McCabe, M. (1988). Social Skills and Subsequent Depressive Symptomatology in Children, *Journal of Clinical Child Psychology*, 17, 203-208.

Zimmerman, R.B. (1988). Childhood Depression: New Therotaical Formulations and Implications for Foster Care Services, *Child Welfare*, LXVII , 37-47.

Tablolar

Tablo 1. WMC-SYOUÖ'nün Toplam ve Alt Ölçek Puanları Arasındaki Korelasyonlar

	Alt Ölçek 1	Alt Ölçek 2	Alt Ölçek 3
Alt Ölçek 2	.78**		
Alt Ölçek 3	.73**	.79**	
Toplam Ölçek Puanı	.92**	.94**	.90**

**:p<.01

Tablo 2. Öğrencilerin WMC-SYOUÖ Toplam ve Alt Ölçek Puanlarının Sosyometrik Statülere[1] Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F Değeri
Alt Ölçek 1	Gruplar arası	6517.575	4	1629.394	14.188***
Öğretmen Tercihli Davranış	Gruplar içi	41344.70	360	114.846	
	Toplam	47862.27	364		
Alt Ölçek 2	Gruplar arası	10354.02	4	2588.504	20.110***
Akran Tercihli Davranış	Gruplar içi	46337.52	360	128.715	
	Toplam	56691.53	364		
Alt Ölçek 3	Gruplar arası	6304.848	4	1576.212	22.138***
Okula Uyum Davranışı	Gruplar içi	25631.42	360	71.198	
	Toplam	31936.26	364		
Toplam Ölçek	Gruplar arası	67144.71	4	16786.177	21.993***
Puanı	Gruplar içi	274773.7	360	763.260	
	Toplam	341918.4	364		

***: p<.001

[1] Coie ve Dodge'nin (1983) standart puan yaklaşımına göre popüler, reddedilen, ihmal edilen, tartışmalı ve ortalama olarak gruplandırılmıştır.

Tablo 3. Öğrencilerin WMC-SYOUÖ Toplam ve Alt Ölçek Puanları ile Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği Puanları Arasındaki Korelasyonlar

	Alt Ölçek 1 Öğretmen Tercihli Davranış	Alt Ölçek 2 Akran Tercihli Davranış	Alt Ölçek 3 Okula Uyum Davranışı	Toplam Ölçek
Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği	-.208**	-.264**	-.293**	-.275**

**: p<.01